

Animal Health Matters.
For Safe Food Solutions.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Confederation

Federal Department of Economic Affairs,
Education and Research EAER
State Secretariat for Economic Affairs SECO

Система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках на фермі

Присяжнюк Ігор

Лікар ветеринарної медицини Асоціації виробників молока

НАССР - *Hazard Analysis and Critical Control Points*

Система аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР) - система, яка ідентифікує, оцінює і контролює небезпечні фактори, що є визначальними для безпеки харчових продуктів

НА - Hazard Analysis – загроза небезпечності харчових продуктів

ССР- Critical Control Points (критична контрольна точка) точка, крок або процедура, де можна використовувати контроль продукту, щоб запобігти, усунути або зменшити до прийнятних рівнів небезпеку продукту

НАССР

- Система спрямована, в першу чергу для запобігання небезпеки
- Система гнучка адаптується до будь якого виробництва
- Для первинних операторів ринку застосовується спрощений підхід

7 принципів систем

Принцип 1 системи НАССР полягає в аналізі небезпечних факторів, визначення відповідних заходів з контролю

2 принцип системи НАССР полягає у визначенні критичних контрольних точок

3 системи НАССР полягає у встановленні критичних меж для контрольних точок

4 принцип системи НАССР полягає у встановленні процедур моніторингу щодо контролю критичних точок (ККТ)

5 принцип системи НАССР включає розроблення коригувальних дій

6 принцип системи НАССР включає процедури верифікації (перевірки)

7 принцип системи НАССР включає процедури ведення записів та документації

Програми-передумови

Програми-передумови призначені для ефективного функціонування системи безпечності харчових продуктів та контролю за небезпечними факторами і повинні бути розроблені, задокументовані і повністю впроваджені операторами ринку перед застосуванням системи НАССР. Сфера застосування програм-передумов повинна охоплювати усі потенційні загрози безпечності:

- План приміщення
- Безпечність водопостачання
- Здоров'я та гігієну персоналу
- Контроль за шкідниками
- Поводження зі стічними водами
- Рівень кваліфікації персоналу
- Наявність спецодягу, його прання та дезинфекція

Максимально містити усю інформацію про виробництво та об'єкт, молочний блок, доїльний зал та інші

Група НАССР та Блок-схема

Першим підготовчим кроком розробки плану НАССР має бути створення групи НАССР із числа працівників і консультантів

Група НАССР повинна у будь-якому форматі скласти блок-схему технологічного процесу, яка відображає всі етапи процесу в межах контролю за потужністю.

НАССР

Блок схема поводження з твариною підозрілою у захворюванні
Розробити з присутніми!!!

1. Діагноз (клінічний огляд)
2. Призначити лікування
3. Перевести в іншу групу
4. Помітити тварину (стрічка на нозі)
5. Почати лікування
6. Провести записи/заблокувати на доїльному залі
7. Клінічний огляд після виліковування
8. Витримка по каренції
9. Перевірка молока на антибіотики/інгібуючі
10. Зняття стрічки з ноги
11. Переведення в групу здорових тварин

1 принцип НАССР

- Принцип 1 системи НАССР полягає в аналізі небезпечних факторів, визначення відповідних заходів з контролю

На якому етапі молоко може стати небезпечне?

Виробництво та зберігання
Транспортування до заводу
Переробка
Зберігання
Транспортування до полицки
Зберігання

1 принцип НАССР

Виробництво молока

Небезпечні фактори на етапі виробництва

- Біологічний – забруднення молока патогенною або умовно патогенною мікрофлорою
- Хімічний – забруднення молока антибіотиками та інгібуючими речовинами
- Фізичний - порушення температурних режимів зберігання, поломки доїльного обладнання

1 принцип НАССР

Виробництво молока

Корова – протоколи діагностики, лікування та профілактики

Доїльний зал – миття, дезинфекція, технічне обслуговування

Дояр – кваліфікація, розуміння процесу доїння

Підготовка корови – протокол доїння

Молочний танк – температурний режим, миття та дезинфекція, технічне обслуговування

2 принцип НАССР

2 принцип системи НАССР полягає у визначенні критичних контрольних точок

Етапи технологічного процесу розглядаються в логічній послідовності встановлюються та впроваджуються системи моніторингу

2 принцип НАССР

Корова

Знаходиться на лікуванні:

лікування по протоколам

порушення технології утримання/груп

порушення протоколу лікування/каренція

Здорова, але з високим вмістом соматичних клітин:

не діагностований мастит/субклінічний

за тиждень до запуску

молоде молоко

2 принцип НАССР

Доїльний зал

Обладнання стіни підлога – очищується, дезинфікуються, після кожного доїння

Заміна дійкової гуми та шлангів - періодичність 5 – 10 тис. годин роботи включаючи миття.

Освітлення – 150 люкс

Вентиляція – 50 кубічних метрів в хвилину

2 принцип НАССР

Дояр/оператор машинного доїння

Кваліфікація працівників

Виявлення маститних корів, система мічення та сповіщення

Розуміння застосування антибіотиків

Обробка корів до і після доїння

Розуміння процесу доїння та роботи обладнання

2 принцип НАССР

Підготовка корови

Протокол доїння:

Оцінка забруднення вим'я

Обробка сосків до доїння

Здоювання перших цівок та їх аналіз

Обробка сосків після доїння

Процедура доїння маститних корів

Кратність та тривалість доїння

2 принцип НАССР

Танк охолоджувач

Щоденний огляд систем

Миття та дезинфекція – автоматична/ручна

Періодичність зміни кислота/луг

Контроль температури води

Періодичність технічного обслуговування

3 принцип НАССР

- З системи НАССР полягає у встановленні критичних меж для контрольних точок
- Для кожної ККТ мають бути встановлені критичні межі.
- Критичні межі - це крайні прийнятні значення/показники, які відділяють виготовлення/випуск безпечного продукту від небезпечного.

3 принцип НАССР

Критерії	Критичний ліміт	Профілактичні заходи
Корови		
Оброблені антибіотиком	Неприпустимо	Розділення в інші групи, доїння на іншому залі, блокування в системі управління стадом, додаткове мічення
Доїння маститних корів зі здоровими (хронічний/субклінічний)	Небажане доїння зі здоровими тваринами – ризик перезараження	Доїння на окремому залі/в останню чергу. Окреме утримання від хворих тварин
Брудні корови/вимя	Небажано. Підвищення вмісту бактеріального забруднення молока	Покращити систему утримання тварин в боксах, збільшити кількість підстилки
Корови з підвищеною соматикою	Не більше 3 % від загального стада = 300 тис/мл СК	Дослідження на субклінічний мастит 1/міс, новотільні на 7деньпісля отелення, усі корови за 7 днів до запуску

3 принцип НАССР

Критерії	Критичний ліміт	Профілактичні заходи
Доїльний зал танк охолоджувач		
Гігієна молочного обладнання	Загальна кількість мікробних клітин до 10000. Колі титр 1.0. Наявність патогенних мікроорганізмів – не допускається	Очищення, миття та дезинфекція
Дояр		
Контакт «голих рук» з вим'ям	Небажане	Доїння в гумових рукавичках
Підготовка корови		
Закритий сфінктер соска, пом'якшення шкіри	Не встановлено	Обробка сосків після доїння

4 принцип НАССР

4 принцип системи НАССР полягає у встановленні процедур моніторингу щодо контролю критичних точок (ККТ)

Важливою частиною системи НАССР є програма спостережень та вимірювань шляхом проведення моніторингу, яка впроваджується у кожній ККТ для встановлення того, чи дотримані критичні межі (чи є ККТ під контролем)

4 принцип НАССР

Постійний моніторинг – запорука якісного молока

За кожним етапом моніторингу, встановити відповідальну особу

Контроль за чистотою доїльного обладнання – щоденно

Контроль за хворими тваринами та їх лікування (дотримання протоколів та дотримань термінів каренції) – щоденно

Контроль за «соматичними клітинами» – раз на місяць, при можливості, раз на тиждень (електропровідність молока)

Контроль за «Доярами» - постійно в процесі їх роботи

Контроль якості молока – щоденно на основі повернутих накладних с молокопереробного заводу, або частково на власних потужностях

4 принцип НАССР

Чинні вимоги до фізико-хімічних та мікробіологічних показників молока

Показники	ЄС (№853)	Україна (чинний ДСТУ 3662-97)			
		Екстра	Вищий сорт	I сорт	II сорт
1	2	6	7	8	9
Загальне бактеріальне обсіменіння, тис/см ³	≤100	≤100	≤300	≤500	≤3000
Кількість соматичних клітин, тис/см ³	≤400	≤400	≤400	≤600	≤800
Кислотність, °Т	-	16-17	16-17	≤19	≤20
Ступінь чистоти за еталоном	-	I	I	I	II
Масова частка сухих речовин	-	≥12,2	≥11,8	≥11,5	≥10,6
Вміст жиру та білку, базис	3.8 – 4.0 % 3.2 -3.4 %	3,4% 3,0%			
Температура замерзання, °С	-0,515	Не контролюється			
Густина, кг/м ³ , не менше	-	1027,0			

РЕГЛАМЕНТ (ЄС) № 853/2004 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ від 29 квітня 2004 року що встановлює спеціальні гігієнічні правила для гігієни харчових продуктів

5 принцип НАССР

5 принцип системи НАССР включає розроблення коригувальних дій

Необхідно створити корегувальні дії, коли система моніторингу показує, що є відхилення від встановлених критичних меж

Наявні залишки антибіотиків або інгібуючих речовин

Підвищення бактеріального забруднення молока

Підвищення рівня соматичних клітин в молоці

Щоб створити корегувальні дії, необхідно чітко ідентифікувати причину появи відхилень критичних меж

Усі кроки із впровадження коригувальних дій повинні бути належно задокументовані (наприклад, дата, час, дія, виконавець, наступна перевірка)

5 принцип НАССР

Наявні залишки антибіотиків або інгібуючих речовин

Можливі причини:

невитриманий період каренції

лікування не за протоколом

незафіксоване лікування/неповідомлене

використання нових препаратів (антибіотиків, антигельмінтиків)

ранній отел/роздоювання абортуючої тварини

несанкціоноване перегрупування тварин

Інгібітори:

порушення режиму миття доїльного обладнання

5 принцип НАССР

Підвищення бактеріального забруднення молока

Брудні корови

Порушений пртокол доїння корів (новий персонал, інші роботи які виконують «дояри» - фізична втома)

Корови з забрудненим вимям і сосками

Брудне обладнання

Неможливість швидко охолодити молоко

5 принцип НАССР

Підвищення рівня соматичних клітин в молоці

Збільшення кількості корів з «субклінікою»

Не виявлена клінічна форма маститу

Порушення технології утримання тварин

Збільшення кількості корів перед запуском/новотільних

6 принцип НАССР

6 принцип системи НАССР включає процедури верифікації (перевірки)

Метою верифікації (перевірки) є отримання упевненості у тому, що план базується на надійних наукових обґрунтуваннях, забезпечує контроль за небезпечними факторами, пов'язаними з харчовим продуктом та технологічним процесом, та належно виконується

Встановити ефективний облік процедури документування

6 принцип НАССР

Впровадження чек-листів як для роботи персоналу так і для контролю виконання покладених на них обов'язків

Наприклад:

Список корів на діагностику «субклініки» – раз/міс (частіше)

Список маститних корів на лікування (робота згідно протоколу лікування)

Список корів які лікуються антибіотиком

Чек – лист перевірки роботи доїльного обладнання

Перевірка записів проведення ТО доїльного обладнання

Перевірка режиму роботи молочного танку (програма/записи)

7 принцип НАССР

7 принцип системи НАССР включає процедури ведення записів та документації, що мають відповідати розміру потужності, особливостям технологічних процесів та давати змогу оператору ринку перевіряти впровадження та дієвість заходів з контролю, передбачених системою НАССР.

Документація принципів системи НАССР поділяється на:

- базову - план НАССР, процедури;
- оперативну - протоколи, записи

7 принцип НАССР

Базова документація:

- аналіз небезпечних факторів;
- методологія визначення ККТ;
- критичні межі та їх обґрунтування;
- система моніторингу, процедури моніторингу кожної ККТ;
- процедури застосування коригувальних заходів

7 принцип НАССР

Оперативна документація:

- протоколи моніторингу ККТ
- протоколи впровадження коригувальних заходів
- протоколи лікування
- записи про лікування
- записи руху поголів'я
- записи якості та кількості молока

7 принцип НАССР

- Дає змогу чітко визначити вид та кількість препарату, термін лікування, каренцію
- Відповідальну особу

Протоколи мають переглядатися та корегуватися:

При зміні препарату (груп препаратів)

Виявлено малоєфективність (препарату)

Впровадженні нових практик

- Ведення протоколів, записів в електронній формі може здійснюватись за умови, що всі вимоги щодо ведення протоколів виконуються, а саме:

усі важливі протоколи, необхідні для виконання вимог до продукту, є повними, деталізованими і збереженими, а також доступними у разі запитів;

- протоколи є чіткими і достовірними, а також зберігаються так, щоб унеможливити несанкціоновані зміни;

Дерево рішень

Протокол

Асоціація ветеринарів України

вул. Гомеля, 3, м. Умань, Черкаська обл.,
Україна, 20300. Реєстраційний № 36362533

Блок: Дійння корів хворих на мастит Протокол 10.2: Дійння

Крок 1: До дійння

- Процедура дійння повинна виконуватись в групах по 3 корови.
- Завжди надівайте рукавиці та мийте їх при необхідності.
- Зітріть часточки бруду сулим рушником. Виконуйте всі дії з тією ж послідовністю в групах по 3-5 корів

Крок 2: Обробка дійок перед дійнням

- Повністю занурте всі 4 дійки корови №1 до дійння в сталі з розконсервантом (перезис водою або інше).
- Зробіть те ж саме з коровами № 2-5
- Поверніться до корови №1.

Крок 3: Здоювання перших цівок

- Стимулюйте та масажуйте клішки дійок для швидкої та повної молоковіддачі.
- Зробіть перші 3 цівки молока перед дійнням.
- Перевірте виділене молоко на наявність згустків, котрі свідчать про клінічний мастит. Також же чином перевірте на мастит всі 4 дійки корови.
- Зробіть те ж саме з коровами № 2-5; поверніться до корови №1.

T +38 (067) 232 7853 F +38 (04744) 46 754 E office@avm-ua.org W www.avm-ua.org

Асоціація ветеринарів України

вул. Гомеля, 3, м. Умань, Черкаська обл.,
Україна, 20300. Реєстраційний № 36362533

Крок 4: Витирання

- «Обертуйтем рухом» витріть дійки насухо одноразовим рушником (серветкою). Потім перевірте рушник та інтенсивно протріть клішки дійки.

Крок 5: Підключення дойльного апарату

- Дойльний апарат повинен бути підключеним приблизно через 60-90 сек. після початку стимуляції цівками.
- Мінімізуйте попадання повітря в апарат, зігнувши короткий молочний шланг під час надівання його на дійку. Якщо у корови діючий тип 3 дійки, використовуйте заглушку для атрофованої доли. Не агітайте соскову решітку!!!
- Вирівняйте дойльний апарат для рівномірного доюння.

Крок 6: Зняття дойльного апарату

- Дойні апарати повинні самі зніматись з дійок по закінченню доюння.
- Дозвольте автоматичні зняти апарати, не зловживайте ручним зняттям апарата. Перевірте, чи завершилась молоковіддача.

Крок 7: Обробка дійок після дійння

- Обробітьте дійки відразу після зняття апарата.
- Обробітьте дійку повністю. Почніть обробку з дальньої дівої дійки и продовжуйте по часовій стрічці.

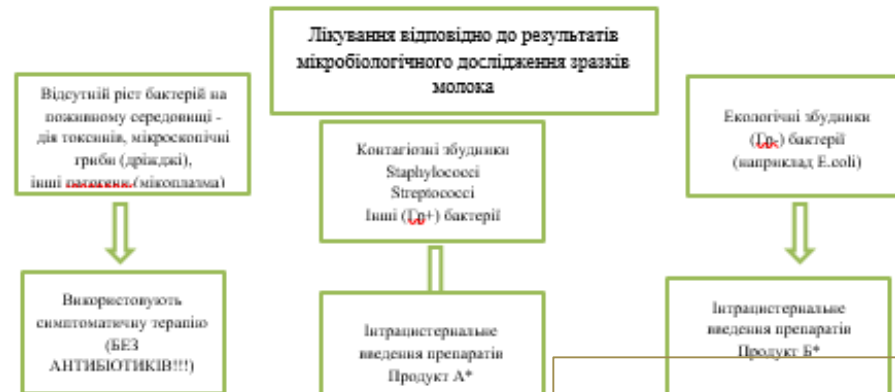
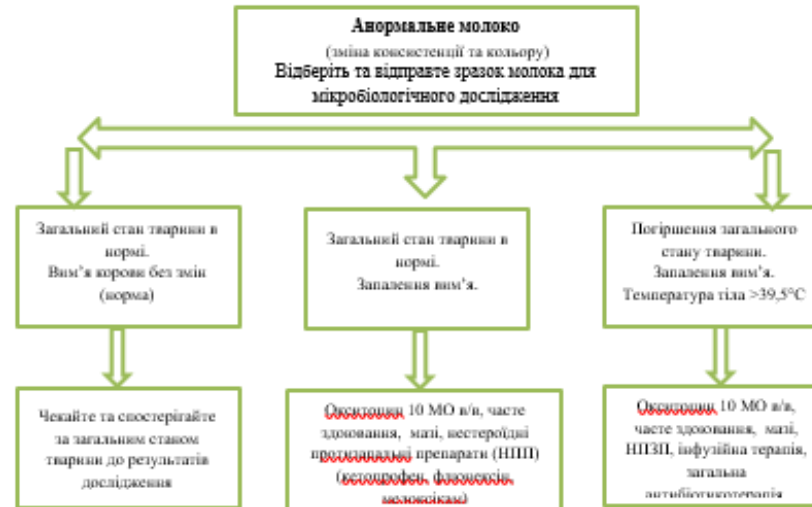
T +38 (067) 232 7853 F +38 (04744) 46 754 E office@avm-ua.org W www.avm-ua.org

Протокол

Блок: Дійня корів хворих на мастит

Протокол 10.5: Лікування клінічного маститу

Animal Health Matters.
For Safe Food Solutions.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Confederation

Federal Department of Economic Affairs,
Education and Research EAER

State Secretariat for Economic Affairs SECO

Дякую